

Poul Meyer
 professor, dr. jur.

Universitetsproblemer.

Jeg har kun lige haft nogle få timer til at læse og kommentere Erik Christensens artikel, som han selv har givet titlen kapacitetsproblemer, men som jo virkeligheden handler om universitetsproblemer i al almindelighed. Erik Christensen's artikel forekommer mig lige rodet for så vidt angår behandlingen af problemerne, som for så vidt angår udpegningen af de personer, der er ansvarlige for problemernes løsning.

Hans artikel behandler især to problemer af særlig betydning for undervisningen her på instituttet, nemlig:

- (1) kravet om bedre undervisning og
  - (2) kravet om undervisning i andre fag end hidtil,
- desuden en del mere vidtrækkende problemer, nemlig:
- (3) uddannelsespolitik i almindelighed.

De personkredse, der er ansvarlige for de problemer, som Erik Christensen peger på, er meget forskelligartede og delvis skarpt adskilte. Nogle problemer henhører under de enkelte universitetslærere, men da der mig bekendt ikke har været væsentlige konflikter mellem disse, kan jeg under ét henlægge ansvaret til faggruppen. Andre problemer kan kun løses af de højere universitetsmyndigheder, lad os under ét bruge betegnelsen universitetet. De fleste større problemer afgøres af undervisningsministeriet, og de allerstørste af regering og folketing, en magtgruppe, vi kan betegne som politikkerne.

I stedet for at slynge om sig med påstande, der er rettet imod, hvad man med en enkelt betegnelse kalder "professorvældet", burde Erik Christensen have analyseret denne komplicerede magtstruktur, hvis han er interesseret i at placere ansvaret. Selv skal jeg nøjes med at henvise til, at de pro-

fessorer, der ikke er "noget ved musikken," véd mindre og magter mindre end de allerfleste studenterrådsmedlemmer. Jeg skal i det følgende lejlighedsvis komme ind på problemløsningens placering i magtstrukturen.

Men tilbage til problemerne:

(1) Erik Christensen mener ikke, at det på langt sigt vil være noget problem at få kvalificerede lærere. Der er så megen usikkerhed forbundet med denne påstand, at jeg i disse få bemærkninger vil indskrænke mig til at tale om problemerne på kort sigt, hvis vi da ellers kan blive enige om, at denne betegnelse i hvert fald omfatter 1970'erne. På kort sigt mener Erik Christensen, at lærermanglen kan afhjælpes ved oprettelsen af rene undervisningsstillinger, udvidet anvendelse af studenterinstruktører og ansættelse af udenlandske lærere.

Ansættelse af rene undervisere er jo en af studenterbevægelsens kæpheste, og man vender sig dermed imod de gældende regler, hvorefter universiteternes opgave er såvel at undervise som at forske. Principielt er jeg enig i, at det vil være ønskeligt, at ansætte lærere, hvis væsentligste kvalifikation var, at de var i besiddelse af pædagogiske evner. I alle charger under professorgraden har man i lang tid stræbt efter at opnå dette, og problemet er derfor "kun", om man kan skabe et system, hvor der findes såvel videnskabeligt som pædagogisk kvalificerede lærere på højeste niveau. Problemet er vidtrækkende, og det vil hurtigt munde ud i et "enten-eller."

Efter de gældende bestemmelser er dokumenterede videnskabelige kvalifikationer en conditio sine qua non, men det betyder som bekendt ikke, at professorer kan beskæftige sig såvel med undervisning som med forskning. De fleste har mere end nok med at klare undervisningen. Om de så er gode eller dårlige undervisere, skal jeg som sagt lade stå hen. De nuværende lærere ved dette institut er gennemsnitligt beskæftiget godt 40 timer om ugen med undervisning og forberedelse af undervisning. Hvad skal så den snak til, at man vil have lærerne til at undervise i stedet for at forske? Vi yder al-

le den undervisning, vi overhovedet er i stand til, og der bliver kun ringe eller ingen tid til forskning. Iøvrigt er man naturligvis klar over, at ansættelse af lærere foregår efter regler, der er fælles for alle universiteter.

Det vil kunne ses af behovsopgørelse og finanslovsforslag, at faggruppen hvert år har søgt om bevilling af flere faste lærerstillinger, end vi har fået, og jeg fralægger mig på gruppens vegne enhver antydning af, at vi ikke skulle have været aktive nok i så henseende. Højere myndigheder har imidlertid ikke ment, at der kunne tilkomme os mere af den bevillingskage, som de havde fået at fordele af endnu højere myndigheder. Man må i det hele taget gøre sig klart, at faggruppen og for den sags skyld også universitetet har en meget ringe indflydelse på allokeringen og prioriteringen af statens udgifter. Jeg ser i denne forbindelse bort fra vanskeligheden ved overhovedet at få ansat kvalificerede lærere, faggruppens politik har i så henseende været, at man kun ved at være et lille stykke forud med bevillingerne i forhold til de faktiske ansættelsesmyndigheder kunne udnytte chancerne 100 pct. Dette har været muligt indenfor andre faggrupper, men altså ikke for os. Her er tale om et prioriteringsproblem på universitetsplan.

For så vidt angår bevillingen til instruktører, har Erik Christensen loyalt bemærket sig, at faggruppen har opgjort sit behov til det dobbelte af det, vi kunne vente at få, hvilket - for så vidt jeg i øjeblikket kan skønne det - er endnu mere end vi faktisk får. Viljen til at udnytte instruktørordningen endnu bedre er altså til stede. Vi er heller ikke på dette punkt uenige med studenterne.

Hermed nærmer vi os imidlertid problemer, der ikke blot løses ved hjælp af flere - som hovedregel utrænede - lærere. Lad mig først henlede opmærksomheden på, at de intensive undervisningsformer, øvelser, kollokvier, seminarer o.lign., under alle omstændigheder kræver en betydelig større indstats fra lærer'side end de traditionelle forelæsninger og ek-

saminatorier. Disse undervisningsformer kræver naturligvis også en betydelig større indsigt i fagområdet end de traditionelle. De kræver altså forholdsvis mere i henseende til både kvantitet og kvalitet. Med knaphed på kvalificerede lærere er det derfor yderst begrænset, hvor stort et omfang, undervisning af denne karakter kan få, men jeg vil da ikke forsømme lejligheden til igen at erklære mig helt enig i ønsket om, at vi på den ene eller anden måde må nå frem til sådanne forhold, at disse undervisningsformer kan indtage en betydelig mere fremtrædende plads i studiet end hidtil.

Det er indlysende, at kvalificeret undervisning kræver kvalificeret lærerkraft, men jeg er som sagt enig i, at man kan klare sig et stykke vej med studenterinstruktører (kandidatinstruktører kan der vel desværre foreløbig ikke blive tale om). Man må imidlertid gøre sig klart, at en sådan undervisning for at kunne være forsvarlig kræver, at den ledes af en fuldt kvalificeret universitetslærer, der må have ansvaret for instruktørernes virksomhed. Igen stilles der altså krav til de egentlige universitetslærere, og vi er jo enige om, at de ikke kan opfylde ret større krav, end de allerede nu opfylder. Dertil kommer, at instruktørundervisningen foreløbig kun har været prøvet ved 1. dels undervisningen.

Vi ved meget lidt om muligheden for en omfattende instruktørundervisning i 2. dels fagene. Jeg kender så godt som intet til den undervisning, der fører til skoleembedseksamen med samfundsfag som hovedfag. De fag, der især adskiller samfundsfag og statskundskab er jo de juridiske fag og forvaltningslæren, som jeg har et særligt ansvar for. En instruktørundervisning i forvaltningslære tror jeg imidlertid ikke meget på foreløbig. For det første, fordi der næppe for tiden vil kunne findes et tilstrækkeligt antal villige kvalificerede instruktører, for det andet, fordi fagets to lærere begge har løbende forelæsnings- og øvelsesrækker, der næppe levner tid til en forsvarlig instruktion af instruktørerne, og for det tredje, fordi faget savner lærebøger af sam-

me kontante karakter som dem, der findes indenfor andre fag.

Alt i alt tror jeg altså ikke, at det er muligt inden for de givne rammer, d.v.s. bevillinger og personale, at forbedre undervisningen i fagene under statskundskab væsentligt. Men vi gør jo da, hvad vi kan, selv om en og anden skulle mene det modsatte.

(2) Det næste hovedspørgsmål, som Erik Christensen rejser, er spørgsmålet om, hvad der skal undervises i. Jeg indrømmer, at det ikke er mange bemærkninger, han gør om disse spørgsmål, men de er til gengæld så vigtige og så nært knyttet til de foran nævnte problemer, at de ikke er til at komme uden om.

Erik Christensen mener, så vidt jeg kan se, at den nye studieordning, der er vedtaget af faggruppe og fakultetet med tilslutning fra og i nært samarbejde med studenterne, er et skridt i den rigtige retning, men han tilføjer: "selvom man på den anden side endnu er langt fra den idealtilstand, hvor man på anden del af studiet fuldstændig frit kan sammensætte sit studium!".

I forbindelse med en drøftelse af kapacitetsproblemerne er det imidlertid nødvendigt at gøre opmærksom på, at uanset hvor store fremskridt, man mener der ligger i en ny studieordning, så betyder enhver ændring en yderligere belastning af undervisningen og dermed af lærerkræfterne. Jo større forandringerne er, desto vanskeligere bliver det at overvinde de undervisnings- og personaleproblemer, som en ny studieordning skaber. Det er et område, hvor man, selv under de bedst mulige personalemæssige forhold, må træde med den største forsigtighed, og hvor man er næsten paralyseret, når lærermangel gør det umuligt at organisere overgangen fra gammelt til nyt. For mit eget vedkommende tør jeg knapt tænke på, hvordan det skal blive muligt at etablere tilvalgsfag indenfor forvaltningslærens område, altså en helt ny virksomhed. Det er rigtigt, at man kan håbe på hjælp fra andre fakulteter og faggrupper, men jeg advarer imod at overvurdere mulighederne.

Dernæst vil jeg gerne pege på nogle særlige problemer for de studerende, der vælger statskundskab frem for samfundsfag. For så vidt det overhovedet er muligt at skønne over erhvervsudsigterne, må kandidater i statskundskab i særlig grad sigte imod ansættelse i den offentlige eller private administration. Ellers er der nemlig sjældent nogen fornuftig grund for dem til at studere statskundskab frem for samfundsfag! Det kan i sig selv blive vanskeligt for de kommende kandidater at skulle konkurrere med jurister, nationaløkonomer og civiløkonomer, der traditionelt føler sig berettiget til stillinger af denne karakter, men det bliver helt umuligt, hvis de ansættende myndigheder ikke kan stole på, at eksamen i statskundskab har en vis egalitet og står for en forholdsvis ensartet uddannelse, hvis resultater for den enkelte alene kan bedømmes på karakteren. Det er et synspunkt, som har spillet en stor rolle ved de successive reformer af den juridiske og den nationaløkonomiske eksamen, og det er et synspunkt, vi bliver nødt til at tage hensyn til, hvis vi vil gøre eksamen i statskundskab relevant som grundlag for ansættelse i administrationen. Men jeg siger naturligvis udtrykkeligt kun hvis! Hvis man vil tage en ny målsætningsdebat op til behandling, så for min skyld ingen alarm.

(3) Endelig berører Erik Christensen en række spørgsmål, hvis løsning, han har større indflydelse på end jeg, nemlig de almene uddannelsesspørgsmål. Må jeg først for en ordens skyld gøre opmærksom på, at spørgsmålet om adgangsbegrænsning ikke har været drøftet i de forsamlinger, jeg har sæde i, altså faggruppe og fakultet, og så vidt jeg ved heller ikke i konsistorium. Ingen har spurgt om vor mening, men jeg har da ikke noget imod at redegøre for et par helt personlige strøtanker.

Det er et fra alle sider støttet dogme blandt politikerne, at der ikke bør gennemføres adgangsbegrænsning ved universiteterne. Heri er samtlige studenterorganisationer helt enige.

Det er indlysende for alle, hvilke problemer dette standpunkt skaber for universiteterne. Studentertilstrømningen vil stadig stige eller dog forblive nogenlunde på det nuværende niveau. Man kan naturligvis diskutere, hvad der vil ske, hvis adgangen til andre højere uddannelser gives fri, men der vil i så fald blive tale om en debat af den kortsigtede udvikling på et så hypotetisk plan, at jeg ikke finder nogen mening i det. Jeg skal derfor heller ikke gå ind i en debat med Erik Christensen om de hypotetiske muligheder, han nævner, man gå ud fra, at de faktiske forhold nogenlunde vil blive bestemt af de hovedfaktorer, der i øjeblikket er virksomme.

I så fald må vi se i øjnene, at universitetsundervisningen - i hvert fald inden for vort eget område - vil blive ringere og ringere år efter år, hvad enten tilgangen af nye studerende stagnerer eller fortsat forøges. I denne forbindelse er der grund til at nævne, at Erik Christensen går ud fra som en selvfølge, at der her ved universitetet vil blive gennemført mulighed for en skoleembedseksamen med samfundsfag som bifag, og bifagsundervisningen skal stort set varetages af lærere fra Institut for statskundskab. Jeg har i fakultetet kraftigt modsat mig, at faggruppen påtager sig en sådan undervisning. Jeg skal i denne forbindelse se bort fra principielle betæneligheder ved en bifagsordning og alene pege på, at nøgterne beregninger viser, at en sådan undervisning vil kræve ansættelse af 10-12 nye fast ansatte lærere. For det første kan vi simpelthen ikke skaffe 10-12 ekstra lærere i løbet af 1970'erne, og for det andet får vi ikke bevillingerne til et sådant antal stillinger. Hvis en bifagsordning påtvinges os, vil kvaliteten af undervisningen synke ned til et hidtil utænkt minimum.

Under forudsætning af, at adgangsbegrænsning ikke gennemføres, er det nødvendigt at diskutere de forhold, der i 1970'erne vil bestemme tilgangen til studiet. Jeg ser bort fra fødselsårgangenes variation, idet jeg ikke har materiale til belysning af dette spørgsmål ved hånden. Under forudsætning af,

at velstandsstigningen ikke afsvækkes voldsomt, må vi regne med en vækst i den relative tilgang af fødselsårgangene til universiteterne. Dernæst vil bestræbelserne på at gøre adgangen til universitetsstudier så fri som mulig utvivlsomt virke i samme retning i de kommende år.

I forlængelse af studenterorganisationernes uvilje imod adgangsbegrænsning støtter man jo kraftigt det almindelige ønske blandt politikerne om at gøre adgangen til universiteterne så fri som mulig, d.v.s. åbne adgang for andre end dem, der har bestået en studentereksamen. Det er muligt, at denne politik vil skærpe problemerne omkring antallet af studerende, og det er givet, at det vil skabe øgede problemer i forbindelse med studiernes forløb. Før 1850 var det en betingelse for at kunne studere videre på Københavns universitet, at man havde bestået en indledende examen artium ved universitetet. I 1850 blev dette ændret således, at studentereksamen blev aflagt udenfor universitetet, og dette har fra den gang været den gældende ordning. Hvis man åbner helt frit for enhver med en eller anden slags eksamen for adgangen til at studere ved universiteterne, må man imidlertid nødvendigvis tilbage til systemet fra før 1850, og det er jo også den vej, man er ved at gå, når der i visse tilfælde kræves særlige prøver for, at en bestemt eksamen kan give adgang til immatrikulation.

Denne udvikling stemmer i og for sig ganske godt med den almindelige tankegang, at universiteterne på et så tidligt tidspunkt som muligt bør prøve de studerendes studieegnethed og derved forhindre, at de til ingen nytte kommer til at spille rollen som evighedsstudenter. Jeg er skeptisk overfor tanken, fordi det er min erfaring, at talrige studerende først modnes i løbet af et par års universitetsstudier, men selve princippet skal jeg ikke komme nærmere ind på. Derimod er det indlysende, at såvel den friere adgang til universiteterne som eventuelle pædagogisk prægede stopeksaminer, under alle omstændigheder vil forøge kravet til universiteternes arbejdsmæssige indsats, og hvordan skal dette krav kunne opfyldes?

I diskussionen om adgangsbe­grænsning og studietid fore­kommer det helt selvmodsige­nde, at man på den ene side kræver den friest mulige adgang til universiteterne og på den anden side er forarget over den store frafalds­procent, der er blandt de studenter, der indskrives ved universiteterne. Det kan dog vel ikke være meningen, at man på én gang kræver, at alle skal have adgang til at studere og samtidig, at alle skal have en eksamen. Skal disse to krav samtidig opfyldes, må resultatet jo blive, at kravene til eksamen nedsættes. Jeg skal ikke her diskutere betimeligheden af at gennemføre kortere studier end de nuværende, eftersom det problem, jeg peger på, må opstå på ethvert givet tidsplan. En kvalitativ for­rins­gelse af de danske universitetsstudier vil imidlertid være katastrofal for de unge, der går ind i en fremtid, hvor vi vil få meget svært ved at klare os overfor den massive mobi­lisering af akademisk ydeevne, der præger verden omkring os. Det er klart, at jeg - ikke mindst i dette sidste afsnit - har måttet nøjes med nogle enkelte strøtanker om de uover­skuelige problemer, som Erik Christensens artikel rejser. Må­ske er det dog til nogen nytte, hvis nogle af de studerende kun­ne indse, at det danske uddannelsesvæsen, herunder arbejdet på universiteterne, også må ses i et større sammenhæng.